

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากการศึกษามาตรการและนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จะพบว่ามุ่งเน้นที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข และที่สำคัญเน้นความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และที่สำคัญความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้ที่สะสมความรู้ด้านต่างๆ ของการดำรงชีวิตตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2548 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2552 ในมาตรา 7, 23, 24, 27, 29 และ 57 ซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสรุป คือ “ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน มีการเลือกสรรภูมิปัญญามาพัฒนาชุมชน รวมถึงหน่วยงานทางการศึกษาต้องนำประสบการณ์ความรู้ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, 2542, น.5-28)

นอกจากแผนการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา คือ (1) ให้มีการเรียนการสอนโดยภูมิปัญญาไทยและให้มีการสอนในทุกระดับ ทุกประเภท และทุกรูปแบบของการศึกษา (2) ครูต้องมีบทบาทนำความคิด เป็นผู้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ประสานแหล่งความรู้วิทยากรจากกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้อย่างกว้างขวาง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี : 2550)

สภาพปัจจุบันได้เกิดปัญหาการจัดการศึกษาด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่หลายประการ อาทิ (1) สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ขาดการนำความรู้ในท้องถิ่นหรือชุมชนมาจัดการเรียนการสอน (2) ครูผู้สอนมีความเข้าใจในการนำความรู้และประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนค่อนข้างน้อย (3) การประชาสัมพันธ์ระหว่างประชากรในโรงเรียนและชุมชนยังไม่ชัดเจน ชุมชนจึงไม่สามารถเข้าไปร่วมกับโรงเรียนได้ และการจัดการเรียนการสอนยังไม่ได้ปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นเท่าที่ควร และ (4) ขาดแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, 2550, น.69-81)

ได้มีความพยายามในการแก้ปัญหาดังกล่าว คือ มีการจัดทำแผนงานใน 4 ด้าน คือ แผนงานที่ 1 การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา แผนงานที่ 2 การส่งเสริมสำรวจและวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา แผนงานที่ 3 การยกย่องครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา และแผนงานที่ 4 การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการศึกษา

สำหรับแผนงานที่ 2 มุ่งส่งเสริมการสำรวจและการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในข้อ 4 คือ เพื่อพัฒนารูปแบบการนำเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดการเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เป็นประโยชน์ต่อตน ชุมชน และจัดการศึกษาเองตามความแตกต่างระหว่างบุคคล และจัดการศึกษาให้มีความหมายต่อวิถีชีวิตของผู้เรียนมากขึ้น ส่วนชุมชนเกิดการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ที่ต่างฝ่ายต่างได้รับการเรียนรู้ร่วมกัน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2553)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว หากได้มีการนำการจัดระบบการสอนมาใช้และเป็นการสอนที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้เรียนจะช่วยให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดระบบการสอนเน้นประสบการณ์ เป็นการกำหนดองค์ประกอบและขั้นตอนการสอนที่จะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนจากประสบการณ์จริง ได้ฝึกปฏิบัติทำได้ คิดเป็น และทำเป็น การสอนแบบเน้นประสบการณ์เน้นให้ผู้เรียนทำได้จากการถ่ายทอดประสบการณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นมากกว่ามุ่งให้ความรู้

ส่วนระบบการสอนก็จะช่วยในการกำหนดขั้นตอนของการสอนแบบเน้นประสบการณ์ และคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ตั้งแต่ในชั้นวางแผน ชั้นเตรียมการ ชั้นดำเนินการ และชั้นประเมิน โดยเน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน เท่าที่ผ่านการจัดการเรียนการสอนโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นโรงเรียนจะพานักเรียนไปยังที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นประกอบอาชีพอยู่จึงทำให้เสียทั้งงบประมาณและเวลา และไม่เกิดประโยชน์ เพราะนักเรียนจะสนุกสนานกับการได้มาข้างนอกมากกว่าที่สนใจในเรื่องที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอด

ระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียนมีความสำคัญ คือ (1) เป็นเครื่องมือประกันความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ กิจกรรม และขอบข่ายของการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของโรงเรียน ความต้องการของผู้เรียนและของฝ่ายผู้สอน (2) ทำให้การดำเนินการสอนมีขั้นตอนชัดเจน มีทางเลือกที่เหมาะสม สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง และเมื่อครูและภูมิปัญญาท้องถิ่นพบปัญหาในการสอนแต่ละขั้นตอนสามารถแก้ไขได้ทัน (3) ช่วยประหยัดเวลาของการดำเนินการ สามารถกำหนดตารางเวลาในการปฏิบัติแต่ละขั้นตอนได้แน่นอนมากขึ้น (4) ทำให้กิจกรรมต่างๆ มีการประสานสัมพันธ์ เสริมประสิทธิภาพซึ่งกันและกัน ทำให้การดำเนินการทุกอย่างตรงไปสู่วเป้าหมายเดียวกัน โดยไม่มีอุปสรรคภายในระบบ (5) สามารถ

ตรวจสอบความสำเร็จของการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน และ (6) สามารถตรวจสอบจุดอ่อนและจุดดีของระบบได้ตลอดเวลา (นิคม ทาแดง, 2557, น.20)

จะเห็นได้ว่า ระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน เป็นระบบที่ช่วยให้ทั้งครูและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ร่วมกันจัดการเรียนการสอนอย่างมีขั้นตอน ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ถ่ายทอดประสบการณ์ได้ครบถ้วน นักเรียนหรือผู้เรียนได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีโอกาสดำเนินการได้ประยุกต์ความรู้ และประสบการณ์ให้เข้ากับบริบทของโรงเรียนเกิดประสบการณ์นำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้

การพัฒนาการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียนสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ศึกษาความต้องการของครูและนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จากนั้นนำมาสร้างกรอบแนวคิดของระบบการสอนได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และผลจากการศึกษาความต้องการของครูและนักเรียน จึงมาจัดสัมมนาสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นมาพัฒนาระบบที่มีความสมบูรณ์ มีความเหมาะสม และมีความเป็นไปได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและรับรองอีกครั้ง เพื่อนำระบบไปใช้ต่อไปในโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการของครูและนักเรียนเกี่ยวกับระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน
2. เพื่อศึกษาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกรอบแนวคิดของระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน
3. เพื่อสร้างระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน
4. เพื่อประเมินคุณภาพของระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยประชากร คือ ครูและนักเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศ (77 จังหวัด) ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน และผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ครอบคลุม องค์ประกอบและขั้นตอนของระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน
3. ขอบเขตด้านระยะเวลาในการวิจัย เดือนธันวาคม 2558 ถึงกันยายน 2559
4. ตัวแปร ประกอบด้วย

1) ตัวแปรต้นหรือตัวแปรอิสระ (Independent Variables – IV) คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) ที่มีส่วนทำให้การแปรผันของตัวแปรตามและเป็นปัจจัยที่ไม่สำเร็จสมบูรณ์ในตัวเอง แต่ต้องผ่านกระบวนการวิเคราะห์หรือพัฒนา เพื่อให้ได้ตัวแปรตามมี 5 กลุ่ม คือ (1) ลักษณะประชากร (2) สถานภาพของการเรียน (3) คุณภาพของระบบ (4) คุณภาพของการสอนแบบเน้นประสบการณ์ และ (5) ความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น

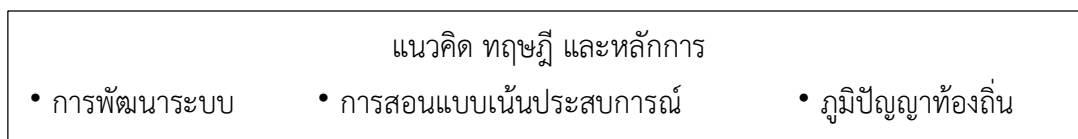
2) ตัวแปรกลาง (Intermediate Variables – IV) คือ กระบวนการในการพัฒนาระบบ การสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน

3) ตัวแปรตาม (Dependent Variables – DV) คือ ผลการวิจัย ได้แก่ การพัฒนาระบบ การสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วน คือ (1) แนวคิด ทฤษฎี และหลักการ (2) ตัวแปรอิสระ (3) ตัวแปรกลาง และ (4) ตัวแปรตาม

นิยามศัพท์

1. ระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์ หมายถึง แบบจำลองขององค์ประกอบและขั้นตอนของการดำเนินการ เพื่อถ่ายทอดความรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นโดยนำประสบการณ์มาถ่ายทอด

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง บุคคลในชุมชนที่ได้รับการยกย่องเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์สั่งสมมานานทางด้านการเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านสวัสดิการ ด้านศิลปกรรม ด้านการจัดการ ด้านภาษาและวรรณกรรม และด้านศาสนาและประเพณี

3. ระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน หมายถึง องค์ประกอบและขั้นตอนของการดำเนินการเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้ที่มีความรู้ และประสบการณ์ เป็นบุคคลในชุมชนที่อยู่บริเวณโรงเรียนหรืออยู่ไม่ห่างไกลจากโรงเรียนเข้ามาให้ประสบการณ์กับนักเรียนในโรงเรียน ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน ขั้นที่ 1 จัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นที่ 2 วิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ ขั้นที่ 3 กำหนดวัตถุประสงค์ ขั้นที่ 4 คัดเลือกและประสานงาน ขั้นที่ 5 เตรียมการสอนร่วมกันระหว่างครูกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นที่ 6 ดำเนินการสอนแบบเน้นประสบการณ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น และขั้นที่ 7 ประเมินระบบการสอน

4. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในด้านการจัดระบบการสอน ด้านการสอนแบบเน้นประสบการณ์ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านผู้ใช้ระบบที่มาร่วมกันอภิปรายแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดของระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ด้านระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก และดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์หรือรองศาสตราจารย์ ที่ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพ และตรวจสอบและรับรอง

6. ครู หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาหรือมัธยมศึกษาในปีการศึกษา 2558 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม

7. นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2558 อยู่ในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ชั้นปีที่ 4 ถึงชั้นปีที่ 6 และในโรงเรียนมัธยมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. สถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ระบบการสอนแบบเน้นประสบการณ์นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่โรงเรียนไปใช้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ถ่ายทอดประสบการณ์ของตนไปยังคนรุ่นหลัง
2. ครูมีขั้นตอนในการดำเนินการสอนร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน ทำให้นักเรียนมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้

